

En bok om en om män

– Praktverk om Fredrik Henrik af Chapman på svenska

Fredrik Henrik af Chapman (1721 - 1808) borde vara välkänd för de flesta som på något sätt intresserat sig för sjöhistoria. Att Chapman, som både inom och utom Sverige ansetts bland de främsta skeppskonstruktörerna och teoretikerna under slutet av 1700-talet, inte varit föremål för en större avhandling eller ens ett större bokverk på svenska är ju underligt. Förutom ett par mindre artiklar (Neymeyer 1944, Stackel 1925, Rollof 1958) har det varit rätt torftigt. Kanske beror det på att Chapman trots detta varit så pass känd och omtalad så att ingen vågat. Det enda större moderna svenska verk har handlat om hans bostad, Skärva! (Barup och Edström 1988).

AV HANS-LENNARTH OHLSSON

Det krävs kanske en utom-europe för att våga? 1989 kom ett sammanhållet verk om F H af Chapman, skrivet av kanadensaren Daniel Harris och utgiven av Conway Maritime Press. Givetvis på engelska och kanske därför inte helt lättläst med alla ingående facktermer. Tyvärr blev det inte heller lättare då Harris källhänvisningar och notsystem är lite märkligt upplagt.

Nästan tio år senare kommer äntligen samma verk på svenska. Efter tålmodigt och noggrant arbete har Roderick Klintebo översett Harris verk som nu utgavs 1998. Ett praktverk och en bok som varje marinarknolog och sjöhistoriskt intresserad borde läsa och sedan ha som uppslagsverk i sin hylla. Alla kanske inte är så fanatiska som jag som sträckläste hela boken under julhelgerna men man kan alltid klämma ett kapitel då och då. Den borde dessutom ingå i all marinarkeo-

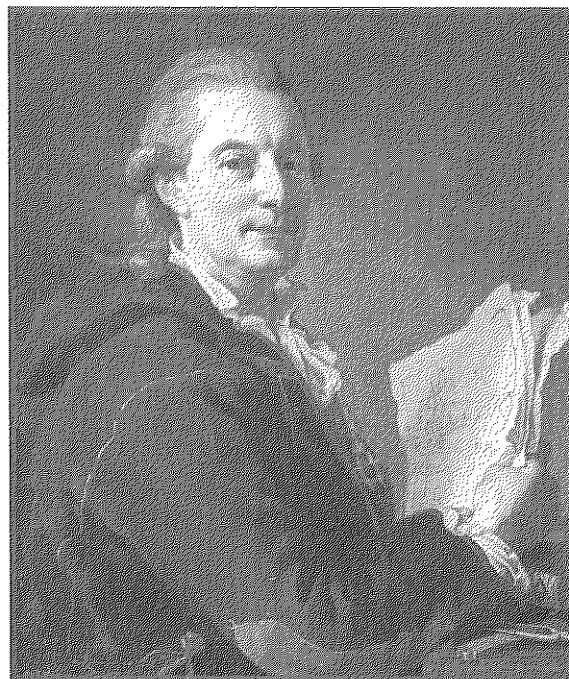
När man betänker det stora antal af Skep, som blifvit byggda ifrån de tider då människor först började färdas öfver Haf och stora Oceanen; och tillika betraktar huru dessa Skepp tid efter annan blifvit förbättrade; kunde man lätteligen komma på den tankan, at de nu omsider hunnit til den grad af fullkomlighet, som de möjeligen kunna ärnå.

Fredrik Henrik af Chapman i sitt företal till "Tractat om Skeppsbyggeriet", utgiven i Stockholm 1775.

FREDRIK HENRIK AF CHAPMAN

DEN FÖRSTE SKEPPSBYGGNADSARKITEKTEN OCH HANS VERK

Daniel G Harris

Boken om Fredrik Henrik af Chapman av Daniel G Harris är översatt av Roderick Klintebo och utgiven av förlaget Literatim, Stockholm 1998.

logisk utbildning!

F H Chapman var son till en brittisk sjöofficer och hade på så sätt fartyg och sjöfart i blodet.

Dock var han född i Göteborg och fadern, Thomas Chapman, var chef för Nya Varvet. Redan 1741 sändes han till London för att

tarens liv

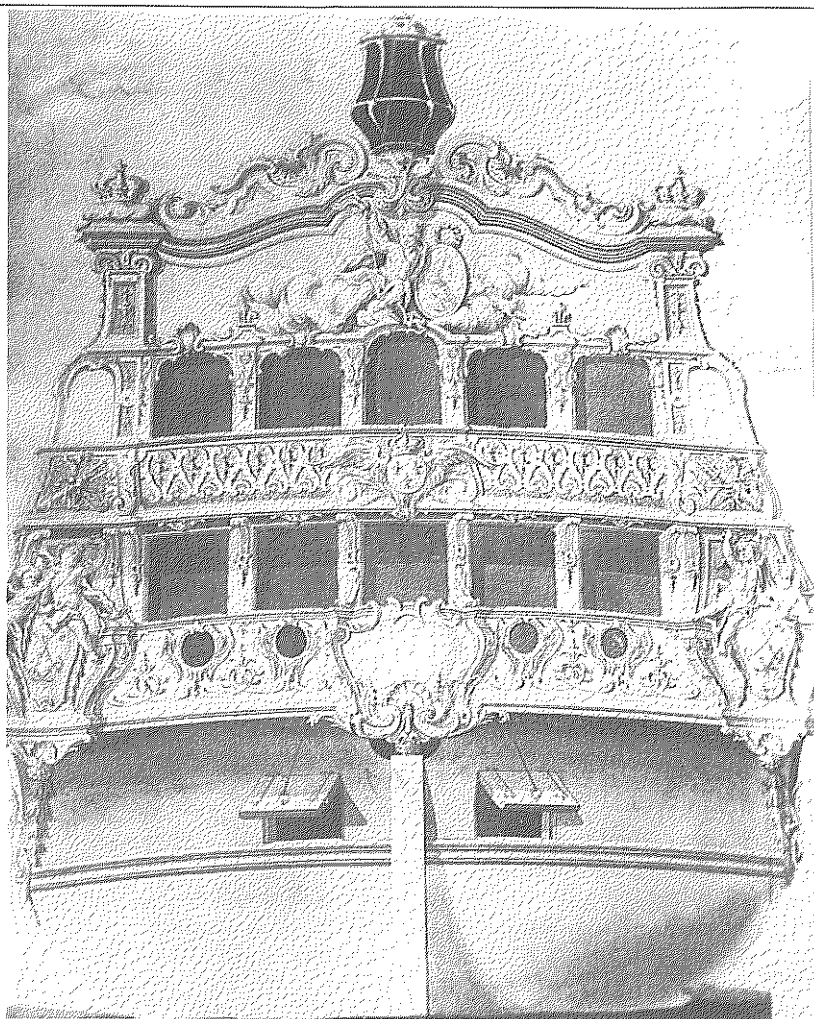
arbete som skeppstimmerman under tre år. Efter sju års studier i Storbritannien, Frankrike och Nederländerna återvände Chapman till Sverige 1757. Han blev då underskeppsbyggmästare i Karlskrona. Hans första arbete blev att bygga nya fartygstyper, speciellt framtagna för Skärgårdsflottan. Det är från denna tid de berömda skärgårdsfregatterna Udemå, Pohjanma, Turuma och Hemmema stammar. Men Chapman ritade även flera roddfartyg, förrådsfartyg och segelfartyg.

1765 beviljades F H Chapman permission från varvet i Karlskrona och flyttade till Stockholm. Han blev 1768 chef för Djurgårdsvarvet (som låg där Gröna Lund ligger idag) och publicerade sitt berömda planschverk *Architectura Navalis Mercatoria*. *Architectura* är en samling kopparstick av fartyg, sidovyer, spantrutor, beräkningar och vackra snitt. När den först gavs ut fanns ingen förklarande text utan det kom först 1775 i *Tractat om Skeppsbygget* (från vilket citatet till vänster är hämtat). Dock ska man vara medveten om att Chapmans stick förutom ett undantag innehåller utländska fartyg. Inte desto mindre ett viktigt sjöhistoriskt samtidsdokument. 1772 blev han adlad och det är därefter vi talar om af Chapman.

År 1780 var ett viktigt år för af Chapman. Då blev han invald i den Kungliga Certkommissionen som skulle fastställa nya fartygstyper för örlogsflottan. Året efter blev han chef för örlogsvarvet i Karlskrona.

Inte bara fartyg

Af Chapman skulle visa sig inte bara vara en bra skeppskonstruktör utan även en mycket god organisatör och ledare för ett stort örlogsvarv. Förutom de berömda fartygen konstruerade af Chapman även byggnader, dockor och verkstadsanläggningar inom örlogsvarvet. 1782-1785 ledde han det stora skeppsbyggnadsprogrammet som bl.a. resulterade i tio linjeskepp (Gustav Adolf-

Ritning till akterstäv till franskt skepp ritad av Chapman under hans besök i Brest 1755/56 (Statens Sjöhistoriska Museum).

klassen) och tio fregatter (Bellona-serien). Bevarat av dessa fartyg finns utsökta modeller vid både Marinmuseum i Karlskrona och Sjöhistoriska museet i Stockholm. Ritningar av fartygen finns såväl på Sjöhistoriska museet och Riksarkivet.

Pensionär på Skärva

Af Chapman var en nydanare och boken ger många exempel på de stridigheter som stod mellan honom och skeppsbyggarna av den äldre skolan, bl.a. Gilbert Sheldon. Kriget mot Ryssland 1788-1790 innebar en prövning för Chapmans konstruktioner, en prövning de väl bestod. Dock var krigets slutresultat att Sveriges ekonomi inte längre tillät större fartygsbyggen. Chapman fick order att dra in på varvsverksamheten i Karlskrona och år 1793 tilläts han avgå som varvsamiral. Han drog sig tillbaka till Skärva och kunde nu helt och hållet ägna sig åt sina teorier och

experiment gällande skeppskonstruktion. Han fortsatte dock att göra ritningar till örlogsfartyg som bl.a. briggen *Svalan* (1797), linjeskeppet *Gustav IV Adolf* (1798) och fregatten *af Chapman* (1803).

Sommaren 1808 hemsökte en dysenteriepedemi Karlskrona. af Chapman som tidigare varit frisk städade sitt rum och arbetsbord, talade en stund med en präst (vilket han nästan aldrig gjort tidigare) och avled den 19 augusti 1808.

Mer litteratur

BARUP, KERSTIN OCH EDSTRÖM, MATS.
Lantstället Skärva, Sjöbo 1988.

NEUMEYER, F. F H af Chapman, som
konstnär och konstfrämjare. Uppsala
1944.

ROLLOF, Y. F H af Chapman. Tidskrift i
Sjöväsendet 1958.

STACKEL, L. Af Chapman. RIG H 1-2 1925.

Boken finns att köpa i Sjöhistoriska
museets butik för 395,- och går även
att beställa per telefon mot exp. avgift
och postförskott. Butiken har telefon
08-519 549 20.